

Yalnız
artistlerin
değil
sizin
cildiniz de

BU SABUNLA

güzelleşir
Kadife gibi yumuşar,
Taze, temiz ve
Cazibeli olur

Beta
fazlı

KOMİLİ

TUVALET SABUNU

Daha iyi..Daha ucuz...

Sabun bitinceye kadar kokusu devam eder.

Necmi Komili Tel. 220796 İSTANBUL

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

KASIM 1960

İÇİNDEKİLER

Karagöz ve Ötesi	Cahit ÖZTELLİ
Ayı Oyunu ve Ayı Oynatma	Mahmut R. GAZİMİHÂL
Geben Ağdı	Mustafa TECİRLİ
Üzüntü Üstüne Değişler	İsmet Zeki EYÜBOĞLU
Ege Türkülerinin Ayrınmaç ve Nitelikleri	Faik AKÇIN
Bayburtlu Celâlî'nin Şiirleri (VIII)	Hikmet DİZDAROĞLU
Bafra'da Adlarla İlgili İnanmalar	Saffet ARICAN
Belli Değil (Şiir)	Aşık Ali İzzet ÖZKAN
Divriği Türküleri	Tarık ORHAN
Folklorcularımız: Şakir Sabri Yener	N. Y.
Yozgatlı Hüzni	Mehmet Halit BAYRI
Mahiri İle Mahtâban Hikâyesi (II)	Mehmet GÖKALP
Sinanköy Bilmeceleri	Muzaffer BATUR
Masal: Akıllı Tilki	Hüsnü YILDIZ
Aksaray Musiki Cemiyeti'nin Halk Türküleri Konseri — Türk Etnoğrafya Dergisi: III — Mehter Hakkında Yazısına Dair	
Bize Gelen Kitaplar	

SAYI: 136

KURUŞ: 50

İSTANBUL'DA AYDA BİR DEFA ÇIKAR HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ

ENGLEBERT

Otomobil ve Kamyon Lâstiklerini

Tercih Ediniz

DIŞ SAĞLIĞI ÇOCUKLUKTA BAŞLAR

ipana
TOOTH PASTE

ipana
ANTI-ENZYM, WD-9 LU DIŞ MACUNU

23 Mart 1966

2257
Sat: Rafet Köbrükü

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

KURULUŞU : AĞUSTOS 1949

AYDA BİR DEFA İSTANBUL'DA ÇIKAR HALKBİLGİSİ DERGİSİ

SAHİBİ : İHSAN HINÇER

NO. 136

KASIM 1960

YIL: 12 — CİLT: 6

KARAGÖZ ve ÖTESİ

Yazan: Cahit ÖZTELLİ

Geçen yıl Paris'te tertiplenen milletler arası sahne gösterilerinde Yunanlılar bir sergi açarak Karagözü kendi malları gibi ilân ettiler. Buna, bizim basında bazı karşı gelmeler oldu. Dergimiz de 119. sayısını Karagöz Özel Sayısı olarak yayınladı.

Enaz, yedi yüzyıldan beri Türk halkının milli sahnesi, milli zekânın hayal perde - sinde yankısı olan bu, özden öz "Türk,, o - yunu Yunanlılar tarafından sergilenince , Paris'teki kültür ateşimiz en küçük bir davranış bile göstermedi.

Artık, Türk sahne tarihinin malı olan Karagözü, hiç olmazsa bütün katıra'arıyla yarına kalacak biçimde saklamamız gerek - mez mi? Son çağın en güzel tasvir koleksiyonları toplanıp saklansaydı, gelecekte yanıp yakılmaz, ah vah etmezdik. Biz böyle yapmıyor, birkaç fıkra ve makale ile işi geçiştiriyoruz. Meselâ Binbaşı Nazif Beyin, renk ve keşilîş bakımından gerçekten sanat değeri taşıyan koleksiyonunu yabancılar satın alıp yurt dışına götürmüşlerdir . Acaba, ne zaman geçmiş medeniyetimizin belgelerini saklamasını öğreneceğiz.

Bu arada, küçük bir gazete haberinden Hayalî Küçük Ali'nin pek değerli koleksiyonunun Millî Kütüphane tarafından satın alındığını öğrendik. Bu güzel davranışından dolayı Millî Kütüphane yöneticilerini tebrik etmek yerinde olur. Bu müessesenin, folk -

lorumuzun başka ürünlerini de toplamaya çalıştığını biliyoruz. Meselâ, bu kış bazı halk sanatçılarının söyledikleri halk hikâ - yelerini tele alarak iyi bir iş yapmışlardır.

Yeri gelmişken biz de bir tavsiyede bulunacağız. Büyük sahne sanatçısı Behzat Butak'ta, aKraköze ait fasılların (piyesle - rin) mükemmel bir koleksiyonu varmış. Bunların birer kopyasının aldırılması ve arşive konması pek yerinde bir iş olur. Daha iyisi, bugün Ankara'da oturmakta olan Hayalî Küçük Ali'ye bu fasılları oynatarak tele alınmasıdır. Daha yapılması gerekli işler var ama, şimdilik şu söylediklerimizin yapılması öncelikle ele alınırsa , yarın yerine getirilmesi imkânsız millî bir iş başarılmış olur.

Karagözün çöktüğü bugün için artık bir gerçektir. Onu diriltmeye çalışmak da bo - şuna bir gayrettir. Yapılan denemeler, modernize edilmesinin de mümkün olmadığını göstermiştir. İkinci Meşrutiyetten sonra ve ikinci Dünya Savaşı sıralarında, onu tek - rar diriltmek için yapılan çabaların boşa gittiği görülmüştür.

Bunun için yapılacak iş, Karagöze ait her türlü belgeyi toplamak, düzenlemek , yarının sanat müzesine koymaktır. Yarın için belki bir daha elde edilemeyecek koleksiyonları vakit geçirmeden derlemeliyiz. Yoksa, evlâtlarımıza, böyle millî bir sana -

tımızın varlığını öğrenmeleri için, yabancı diyalara gitmelerini tavsiye etmek zorunda kalacağımızdan şüphemiz olmasın.

Karagöz için bir hayli eser yazılmıştır. Yabancı yazarlar da onunla belki bizden çok ilgilenmişlerdir. Tasvirlerin mükemmel baskılarını yapmışlardır. Fakat, bunlar tüm anlamıyla yeterli sayılamaz. Milli Eğitim Bakanlığı bu işi ivedilikle ele alırsa çok iyi olur. Koleksiyonlar toplanırken Karagözün tarihini de yeniden inceleme konusu yapmak, öteyandan eksiksiz bir "Karagöz Kitaplığı", meydana getirmek gereklidir.

Söz Karagözün tarihine gelmişken, ya - kın tarihimizde onu canlandırma ile ilgili bir olayı da anlatmadan geçemeyeceğim. Karagöz ile ilgili hiçbir kitap ve makalede rast lamadığım bu olay İkinci Meşrutiyetten sonra geçer.

İkinci Meşrutiyetten sonra zeki bir genç Karagözü diriltmek istemişti. Bunu, ancak sahnede canlı olarak temsil etmekte buluyordu. Bu iş ilk olarak yapılacaktı. Düşündüğünü yaptı. Hattâ, kendisi de rol aldı. Fakat, bu ileri atılış başarı kazanamadı. Başarılı olamazdı. Çünkü, Osmanlı toplumu nun mahı olan Karagöz, artık yeni hayatı yankılandıramazdı, İmparatorlukla birlikte o hayat da çökmüştü.

Sakallı Rifki adıyla tanınan bu genç, sanatçı bir ruha sahipti. Taşkın zekâsiyle bir şeyler yapmak isterdi. Engin ruhunu bir zaman tasavvufa, dolayısıyla Bektaşiliğe kaptırdı. Bu yolda başarılı şiirler de yazdı. "Bektaşî Sırrı", adlı eserinde kendi şiirlerini de verdi.

1885 yılında dünyaya gelen Rifki, bir defterdarın oğlu imiş. Bir zaman yüksek tahsile devam etmiş ise de bitirememiştir. Şiirlerinde Derviş Ruhullah takma adını kullanmıştır.

En az elli yıl önce, sahne tarihimiz bakımından önemli sayılacak bir görüşü savunan ve uygulayan Rifki'yi burada anmakla Karagözün tarihine son düğümün vurulmuş olduğuna inanıyoruz.

Baltacıoğlu'nun gayretleri de Karagöze olan sevgimizi artırmaktan öteye geçemedi.

İkinci Dünya Savaşı sırasında, bugünkü hayata uydurarak, Karagözü unutturmak isteyen Tuluatçı Naşit ve Karagöz gazetesi sahibi Fuat Beyin, sahnede canlı ola-

Bize gelen KITAPLAR

* Barbara Allen Voode: "The Devil in Dog Form — Köpek Şeklinde Şeytan". Garp teki şeytan hikâye ve masallarına ait indeks, California Un.versitesi Yayınları, Folklor Çalışmaları; No. 11. 27 x 16 boyunda, 178 sayfa, 3.50.

* Tahsin Yücel: "Mutfak Çıkmazı". Roman. Varlık Büyük Cep Kitapları: 174. 17x12 boyunda, 96 sayfa, 2 lira.

* Bahattin Batur: "Yeni Şiirimiz". Anoloji. 52 şairin biyografisi, remi ve şairlerin den örnekler (Varlık Büyük Eserler Kitabı, 24) 17 x 12 boyunda, 240 sayfa, 4 lira.

* Ceyhun Atuf Kansu: "Yurdumdan". Şiirler. Varlık Büyük Cep Kitapları: 175. 17 x 12 boyunda, 80 sayfa, 2 lira.

* Felicien Challaye — Samin Tiryakioğlu: "Dinler Tarihi". Varlık Fayda Kitapları: 7. 17 x 12 boyunda, 232 sayfa, 5 lira.

* Mahmut Özdeniz: "Sinema Tekniğine Giriş". Sinema makineleri ve filmleri hakkın da teknik bilgiler. Sanat Dünyası Dergisi yayınları: 3. 20 x 12 boyunda, 96 sayfa, 5 lira.

* Selâhattin Şimşek: "Hakkâri Dedikleri". Varlık Büyük Cep Kitapları: 173. 17 x 12 boyunda, 96 sayfa, 2 lira.

* Abidin Uyar: "Tepkiler". Dörtlülükler halinde hicivler. Fetih Kitabevi, Ankara cad. Ankara Han, 74, Yayını. 16 x 12 boyunda, 200 sayfa, 300 kuruş.

* Hüsnü Yıldız: "Mete ve Alpaslan". İki manzum piyes. 16 x 12 boyunda, 36 sayfa, 1 lira.

* Ali İhsan Beyhan: "Atamız Atatürk". Atatürk hakkında duyuş ve görüşler. 17 x 12 boyunda, 80 sayfa, 2,5 lira.

* İsmail Ali Sarar: "Yurd Sevgisiyle Söylenmiş Destan" Şiirler. Hatipoğlu Yayınları. P. K. 1041, İstanbul. 16,5 x 12 boyunda, 64 Sayfa, 2 L.

rak oynatmaları da bir işe yaramamış, zarvalı Karagözümüz tarihin içine gömülmüş tür. Bugün için yapılacak iş, onu tarih içinde yaşatmak, büsbütün unutulmaktan kurtarmaktır.

AYI OYUNU VE AYI OYNATMA

Yazan: Mahmut R. GAZİMİHÂL

Yüzyılımızın başında İstanbul'da ayı oynatıcılarına ait bir fotoğraf

Evvelce bu sütunlarda hayvanı taklit oyunları hakkında bir yazım çıkmıştı. Yer yüzündeki çeşitlerinden bir kısmının totem sayılmış şu veya bu hayvanı tebail ihtiyacından doğduğu biliniyor. Bu ihtiyacın yerini zamanla eğlence telâkkisinin tutacağı açıktı: 1) İnsanın ayıyı taklitte oynaması; 2) Ayının insan oyununu güya taklit etmesi. Bunların ikisi de görülmüştür. Fakat, erkenden alıştırılmamış bir ayının zilgit kokusu olmadan oyuna kalktığı görülüp işitilmiş değildir. — Ötücü kuşlar gibi istek ve içgüdüyle oldukça intizamla danseden hayvan olarak yalnız turna, onun tartımlı fakat ezgisiz hareketleri, biliniyor.

Yenice bir açıklamada şunlar yazılmıştır: "Özbeklerde hayvanlar raksı devam etmekte olup, iki bilgin tarafından tespit edilmiştir. Fergana'da böyle bir oyunun fotoğrafı alınmıştı: bu bir maymun oynatmadır; davulla oynatılır. Davulun derisi totem hayvanına ait olduğu gibi, hayvanın membranı da davulu dövmekte kullanılır." Görülüyor ki eski bir kiltün devamı bahis konusudur. Batı türklere hiç bir çağda ne ayı oynattılar, ne de a-

ayı taklit oyunu bildiler. Sadece ayı oyununu neşeyle seyretme merakını Asyadan gelen çingeneler bahşis karşılığı sürdürmüşlerdir. Ayı oynatma ve ayıyı taklitte insanın oynaması çığırları Çingenelerin ülkelerdeki yayılış haritaları kadar geniş olmuştur.

Eski Büyük Fransız Ansiklopedisinin Bachia maddesinde şunları okuyoruz: "İki zamanlı ağır veya canlı bir dans olan bakya, Kamçatka halkı arasında yaygındır. Bunu, ayakları yere vura vura ve böğürür gibi haykırarak oynarlar. Baykannın "Ayı dansı" diye Avrupadaki tanınan raksa benzediği temin olunuyor. Şurası muhakkaktır ki bu dans, zarif ve hoş düşmekten ziyade, taklitçidir." Konunun bir ucu Siberya sonlarında, öbür başı garpta olduğu görülmüyor. Şamanlığın ayı kiltünde ayı oyunu bir şaka konusu olamazdı.

Bizdeki eski zamanı durumunu Evliya Çelebi şöyle anlatmıştır: "Esnaf-ı Ayıcıyan: bunlar pirsiz kıbtilerdir. Cümlesi Sultan - Balatşah mahallesinde sakindirler. Avcıbağlara mensup olduklarından alaya gelirler. Yetmiş kadar olup Kar yağdı, Avare Duracan, Bin

GEBEN AĞIDI

Yazan: Mustafa TECİRLİ

Dağlar mor olur, dağlar yeşil olur baharınan. Kekik kokusu yavşan kokusuna, nane kokusuna, yavşan kokusu çeşitli dağ çiçeği kokusuna karışır. Tepelerde çam olur. Sallanır durur hışırtıyla. Bir yel eser yamaçlardan. Efil efil bir yel. Binbir çeşit çiçek kokusu getirir. Bir hoş olur adam.

Toroslar deyip geçmeyin. Burcu burcu kokar buraların havası, suyu, yolları, herseyi... Karacaoğlanın torunları yaşar buralarda. İnsan sesleri keçi seslerine, ışıl ışıl akan su seslerine karışır. Yankılanır. Yankılanır durur kayalar arasında.

Geçmiş zamanların efsaneleri gizlidir buralarda. Türküleri, ağıtları gizlidir. Amma bu dağlar, bu ormanlar sır saklar. İnsanoğlu gibi vefasız değildir.

Bu dağlarda türküler söylenir, ağıtlar yakılır. Bu türküler benim türkülerim; bu ağıtlar benim ağıtlarım, yurdumun ağıtları, tümümüzün ağıtları, türkülerini... Benim anam Kadiri'de oturur. Kadiri denen bir kasabada oturur. Okuyup yazma bilmez. Ağıt bilir. Bir dokunaklı sesi vardır, aldı mı bir inceden, ağlatır adamı alimallah. Bir ağıt söylerdi bana. Elif kızın ağıdı. Bunu ben söylerim dağlar dinler, dağlar söyler ben dinlerim. Elifin kocası da söyler bunu. Onların nesilleri de söyler bunu. Gene söylüyorlar. Amma

bu ağıdı Elifi kesen Ermeni çocukları bilmez, duymaz. Çünkü onlar çoktan unutup gittiler bunu. Anam unutmadı. Ben unutmam.

Bu ağıt Mustafa'nın ağıdır. Geben ağıdır. Ağlamaktan sesi kısılan, ağzına verilen başka kadın memelerini almıyan, sadece bırakılınca ölü anasının katılmış memesini alan bebeğin ağıdır.

Geben'den gelin getirdim
Seğmen yollayı yollayı
Kollarım dayandı eşim
Beşik sallayı sallayı

Kama mı kesti elini
Kursun mu kırdı belini
Alından altın alırken
Karşı mı tuttu elini
Üç gün üstün ben ağlarım
Damı dolanı dolanı
Ne yatıyon sürmeli eşim
Kana beleni beleni

Göğde yıldız sayılır mı
Çiğ yumurta soyulur mu
Nenni ağ Mustafam nenni
Ölmüş ana emilir mi
Bebek seni aldım geldim
İncebel'in Sekisi'nden
Elleri emmiyen bebek
Bildin mi ana kokusundan

sinde cabura denilmektedir. Abdallar ayı, maymun oynatmazlar, bunlar Eftalidlerin torunlarıdır. Ayıcılar hep çingenelerdir.

Folklorun en kıdemli sahnelerinden biri tarihe karışmak üzeredir. 7 şubat 1956 tarihli bir İstanbul gazetesinde şu not ve resim çıkmıştı: "Belediye Zabıta Talimatnamesinin şehirde ayı oynatılmasını yasak etmesine rağmen son günlerde bunlar yine artmıştır. Ayı oynatıcılar kenar semtlerde faaliyet göstermektedirler. Resim, Eyyüpte dolaşan 2 ayı oynatıcını gösteriyor".

Sayın Abdülkadir İnan'ın Şamanizm kitabında ayıya karşı olan inançlara dair etraflı bilgiler vardır.

Ayı oynatmada bir bakıma ayı değil, çingenenin ses, tef, sopa ve komuta hareketleri oynar; hayvana canı yanma ve sabır düşer, çingene ayılaşır!

UZÜNTÜ ÜSTÜNE

Yazan: İsmet Zeki EYÜBOĞLU

Yaşadıkça çekermiş insan oğlu. Biz bu sözün gerçeğine halk bilgisi varlıklarında ulaşıyoruz. Dilimiz, bu bolluklar, bu güzellikler içinde yüze dursun, biz de söz sıkıntıları çekelim. Gözünü gönlünü sevdiğim Türkçe, senin tadına ancak sana gönül verenler varabilir. Senin ne sözlerin, ne deyimlerin var ki biz onlarda sızlayan yüreğimizi, yaşaran gözlerimizi, kanayan içimizi buluruz. Üzüntü dedim de yazmak istedim. Onun üstüne.. Birisine içimiz kırılınca üzme beni deriz, üzüntüden ölüyoruz, üzüle üzüle canımız çıkar, üzüntü gelir çatar; nasıl çatmaşın bu gün üzüntümüz - sıkıntımız vardır.

Yüreğimiz şişer üzülmürüz, başımız ağır üzülmürüz, birinden ayrılır üzülmürüz, biri ölür üzülmürüz, darda kalır üzülmürüz.

İşte böyledir üzüntü. Bir sökün etmeye görsün yoksa üzüntü içinde kaldığımızın resmidir.

Halk arasında üzüntünün çok çeşitleri vardır, kimi geçici olur, kimi sürüp gider. Üzüntünün kişiyi olgunlaştırması bence uzayıp gideni. Bu yüzden sağ olsun bizi üzenler.

Allahum ne yapayim
Yürek yaralarımı
Aldedi beni kızlar.
Yeyüp paralarımı

Giden para, yenen para olsun gelen üzüntü. Aldanmanın ardından üzüntü çıkma geldi. Paralar gitti, üzüntü geldi.

Sabahtan güneş vurir
Camlı pencerelere
Erittin vücudumu
Godun tençerelere

Evet üzüle üzüle insan öyle bir erir ki tencereye konmuş yağa döner. Halkın üzüntüyü anlatışı, onun kaynağı gibi gene elle tutulur benzetişlerle oluyor. Bundan da halk düşüncesinin yaşanan bir dış gerçek olarak geliştiğini görüyoruz.

Kişinin günlük yaşaması böyle bir akış içinde kendini gösterir. Üzerinde uzun boylu incelemeler, araştırmalar yapılmıca Türk düşüncesinin ne çeşit bir yönde geliştiği kolayca anlaşılır.

Bunlar, bize Türklerin günlük gerçekler içinde kalan bir düşünceye bağlı buldukları

larını, gerçek üstü düşüncelere pek kapılmadıklarını gösteriyor.

Bugün dilde gelişmeyi, yenileşmeyi sevenler Türkçenin, Türk düşüncesinin bu inceliğini bilmiyor.

Dağlar dağladı beni
Gören ağladı beni
Gağurun gıcuğazi
İpsuz bağladı beni

Bir güzele gönül verip bağlanmanın üzüntülerini anlatan bu türkü de halk düşüncesinin gelişme yönünü gösteriyor.

Bu yeniliklerle dolu Türk düşüncesi çokluk donmuş din görüşlerinin dışına çıkıyor.

Ey Allahum Allahum
Kimi tutacak ahım
Güzel güzel kızları
Tutsun benim günahım

Burada üzüntü bedduaoya dönüyor.

Halk dilinde çokluk Allah sözü bir başkasına karşı duyulan güceniklik karşısında ortaya çıkar.

Türk halk bilgisi varlıklarının içinde en çok işlenen sevgi ve üzüntü konusudur.

Üzüntü Doğu düşüncesinde geniş bir yer alır. Bunun nereden geldiğini anlamak için Türk halkının tarihi gelişmesini iyice bilmek gerekir.

Ey dağlarım dağlarım
Suyu göle bağlarım
Yar aklıma gelende
Hem sayar hem ağlarım

Aşağı yukarı duygular, iç sızıları, gönül sancıları değişmiyor. Bu halkın yaşama anlayışındaki bütünlüğün bir yönüdür.

Bu küçük türküler üzerinde çalışmalar sonunda halkımızın yaradılışını anlamak kolaylaşır. Türkülerin en güzelleri üzüntüyü konu edenleridir. Yalnız buradaki yenilik üzüntünün günlük yaşama gerçekleri içinde yer almasıdır.

Üzüntü biraz da kişinin dış dünyası ile olan ilgilerine bağlıdır.

Üzüntünün yanbaşında hemen aşkı bulmamız bu ikisi arasında sağlam bir bağın bulunduğunu gösteriyor.

Dünya yazın tarihinde bile en büyük eser-

GEBEN AĞIDI

Yazan: Mustafa TECİRLİ

Dağlar mor olur, dağlar yeşil olur baharın. Kekik kokusu yavşan kokusuna, nane kokusuna, yavşan kokusu çeşitli dağ çiçeği kokusuna karışır. Tepelerde çam olur. Sallanır durur hışırtıyla. Bir yel eser yamaçlardan. Efil efil bir yel. Binbir çeşit çiçek kokusu getirir. Bir hoş olur adam.

Toroslar deyip geçmeyin. Burcu burcu kokar buraların havası, suyu, yolları, herşeyi... Karacaoğlanın torunları yaşar buralarda. İnsan sesleri keçi seslerine, ıslı ıslı akan su seslerine karışır. Yankılanır. Yankılanır durur kayalar arasında.

Geçmiş zamanların efsaneleri gizlidir buralarda. Türküleri, ağıtları gizlidir. Amma bu dağlar, bu ormanlar sır saklar. İnsanoğlu gibi vefasız değildir.

Bu dağlarda türküler söylenir, ağıtlar yakılır. Bu türküler benim türkülerim; bu ağıtlar benim ağıtlarım, yurdumun ağıtları, tümümüzün ağıtları, türkülerini... Benim anam Kadırlı'de oturur. Kadırlı denen bir kasabada oturur. Okuyup yazma bilmez. Ağıt bilir. Bir dokunaklı sesi vardır, aldı mı bir inceden, ağlatır adamı alimallah. Bir ağıt söylerdi bana. Elif kızın ağıdı. Bunu ben söylerim dağlar dinler, dağlar söyler ben dinlerim. Elifin kocası da söyler bunu. Onların nesilleri de söyler bunu. Gene söylüyorlar. Amma

bu ağıdı Elifi kesen Ermeni çocukları bilmez, duymaz. Çünkü onlar çoktan unutup gittiler bunu. Anam unutmadı. Ben unutmam.

Bu ağıt Mustafa'nın ağıdır. Geben ağıdır. Ağlamaktan sesi kısılan, ağzına verilen başka kadın memelerini almıyan, sadece bırakılınca ölü anasının katılaştığı memesini alan bebeğin ağıdır.

Geben'den gelin getirdim
Seğmen yollayı yollayı
Kollarım dayandı eşim
Beşik sallayı sallayı

Kama mı kesti elini
Kursun mu kırdı belini
Alından altın alırken
Karşı mı tuttun elini

Üç gün üstün ben ağlarım
Damı dolanı dolanı
Ne yatıyon sürmeli eşim
Kana beleni beleni

Göğde yıldız sayılır mı
Çiğ yumurta soyulur mu
Nenni ağ Mustafam nenni
Ölmüş ana emilir mi

Bebek seni aldım geldim
İncebel'in Sekisi'nden
Elleri emmiyen bebek
Bildin mi ana kokusundan

sinde cabura denilmektedir. Abdallar ayı, maymun oynatmazlar, bunlar Eftalidlerin torunlarıdır. Ayıcılar hep çingenelerdir.

Folklorun en kıdemli sahnelerinden biri tarihe karışmak üzeredir. 7 şubat 1956 tarihli bir İstanbul gazetesinde şu not ve resim çıkmıştı: "Belediye Zabıta Talimatnamesinin şehirde ayı oynatılmasını yasak etmesine rağmen son günlerde bunlar yine artmıştır. Ayı oynatıcılar kenar semtlerde faaliyet göstermektedirler. Resim, Elyüpte dolaşan 2 ayı oynatıcını gösteriyor".

Sayın Abdülkadir İnan'ın Şamanizm kitabında ayıya karşı olan inançlara dair etraflı bilgiler vardır.

Ayı oynatmada bir bakıma ayı değil, çingenenin ses, tef, sopa ve komuta hareketleri oynar; hayvana canı yanma ve sabır düşer, çingene ayılaşır!

Bereket, Bazu Oğlu, Hayvanoğlu, Sürü Oğlu nam çingeneler ayılarını çekerek ellerinde sopa ve daire ile ayılarına,

Kalk de gidi yâ vâsil

Al bahşiş itfasıl

Seni dağdan tuttular

Ayı deye oynattılar

Bahçede dolap düz

Sen de dön de görünüler

gibi müphemel lâfızlar söyleyerek Alay Köşkü dibinden ubür ederler..." diyor. (S., c. I, s. 561)

Ayıcı tefinin şingirtılı kasnak içi halkalarının adı zılgıt' tır.

Antepli Âsım şöyle diyor: "Maymunu çingeneler oynatırlar, türki'de şadi itlak eyledikleri küçük ve ziyadesiyle hassas nevidir, ve bir nevine şebek tabir ederler." — Halde çingenelerin oynattığı maymuna Dundarlı yöre-

UZÜNTÜ ÜSTÜNE

Yazan: İsmet Zeki EYÜBOĞLU

Yaşadıkça çekermiş insan oğlu. Biz bu sözün gerçeğine halk bilgisi varlıklarında ulaşıyoruz. Dilimiz, bu bolluklar, bu güzellikler içinde yüze dursun, biz de söz sıkıntılarını çekelim. Gözünü gönlünü sevdiğim Türkçe, senin tadına ancak sana gönül verenler varabilir. Senin ne sözlerin, ne deyimlerin var ki biz onlarda sızlayan yüreğimizi, yaşaran gözlerimizi, kanayan içimizi buluruz. Üzüntü dedim de yazmak istedim. Onun üstüne.. Birisine içimiz kırılınca üzme beni deriz, üzüntüden ölüyoruz, üzüle üzüle canımız çıkar, üzüntü gelir çatar; nasıl çatmaşın bu gün üzüntümüz - sıkıntımız vardır.

Yüreğimiz şişer üzüldürüz, başımız ağır üzüldürüz, birinden ayrılır üzüldürüz, biri ölür üzüldürüz, darda kalır üzüldürüz.

İşte böyledir üzüntü. Bir sökün etmeye görsün yoksa üzüntü içinde kaldığımızın resmidir.

Halk arasında üzüntünün çok çeşitleri vardır, kimi geçici olur, kimi sürüp gider. Üzüntünün kişiyi olgunlaştırması bence uzayıp gideni. Bu yüzden sağ olsun bizi üzener.

Allahum ne yapayim
Yürek yaralarımı
Aldedi beni kızlar.
Yeyüp paralarımı

Giden para, yenen para olsun gelen üzüntü. Aldanmanın ardından üzüntü çıka geldi. Paralar gitti, üzüntü geldi.

Sabahtan güneş vurir
Camlı pencerelere
Erittin vücudumu
Godun tençerelere

Evet üzüle üzüle insan öyle bir erir ki tencereye konmuş yağa döner. Halkın üzüntüyü anlatışı, onun kaynağı gibi gene elle tutulur benzetişlerle oluyor. Bundan da halk düşüncesinin yaşanan bir dış gerçek olarak geliştiğini görüyoruz.

Kişinin günlük yaşaması böyle bir akış içinde kendini gösterir. Üzerinde uzun boylu incelemeler, araştırmalar yapıncı Türk düşüncesinin ne çeşit bir yönde geliştiği kolayca anlaşılır.

Bunlar, bize Türklerin günlük gerçekler içinde kalan bir düşünceye bağlı buldukları

larını, gerçek üstü düşüncelere pek kapılmadıklarını gösteriyor.

Bugün dilde gelişmeyi, yenileşmeyi sevenler Türkçenin, Türk düşüncesinin bu inceliğini bilmiyor.

Dağlar dağladı beni
Gören ağladı beni
Gâğurun gıcuğazi
İpsuz bağladı beni

Bir güzele gönül verip bağlanmanın üzüntülerini anlatan bu türkü de halk düşüncesinin gelişme yönünü gösteriyor.

Bu yeniliklerle dolu Türk düşüncesi çokluk donmuş din görüşlerinin dışına çıkıyor.

Ey Allahım Allahım
Kimi tutacak ahım
Güzel güzel kızları
Tutsun benim günahım

Burada üzüntü bedduaoya dönüyor.

Halk dilinde çokluk Allah sözü bir başkasına karşı duyulan gücenciklik karşısında ortaya çıkar.

Türk halk bilgisi varlıklarının içinde en çok işlenen sevgi ve üzüntü konusudur.

Üzüntü Doğu düşüncesinde geniş bir yer alır. Bunun nereden geldiğini anlamak için Türk halkının tarihi gelişmesini iyice bilmek gerekir.

Ey dağlarım dağlarım
Suyu göle bağlarım
Yar aklıma gelende
Hem sayar hem ağlarım

Aşağı yukarı duygular, iç sızıları, gönül sancıları değişmiyor. Bu halkın yaşama anlayışındaki bütünlüğün bir yönüdür.

Bu küçük türküler ü z e r i n d e çalışmalar sonunda halkımızın yaradılışını anlamak kolaylaşır. Türkülerin en güzelleri üzüntüyü konu edenleridir. Yalnız buradaki yenilik üzüntünün günlük yaşama gerçekleri içinde yer almasıdır.

Üzüntü biraz da kişinin dış dünyası ile olan ilgilerine bağlıdır.

Üzüntünün yanbaşında hemen aşkı bulmamız bu ikisi arasında sağlam bir bağın bulunduğunu gösteriyor.

Dünya yazın tarihinde bile en büyük eser-

EGE TÜRKÜLERİNİN AYIRMAÇ VE NİTELİKLERİ

Yazan: Faik AKÇIN

1 — Ege bölgesi halk çağrularının çözümlü ve ayırdımlarından biri yörenin kendine özgü hafif diyalek ve fonetik ayrımlarıdır. Okadar ki bu ayırım konuşma dilinde kulağı tırmalayacak kerededir. Ege bölgesi fonetik yönünden tüm bir birlik ve küme gösteremez. Bölgeyi beş altı bölüme ayırmak gerekir. En ağır ve göze çarpan dilbilgisi yanlışlığı direk ve endirek komplemanların karıştırılıp anlamın alt üst edilmesidir.

2 — Konuların çoğunun duygulu ve imresel = (garami olmasıdır. Bütün şarkıların özü hemen hemen "Sevgi" de toplanır. Bu sevginin amacı bellidir: "Yâr, Canan". Bu sevgi enfüsi ve in'izali olmakla beraber pek içten ve Tanrısalıdır. Halkça haz alınan, duyulmak ve yayılmak istenilen ancak bu aşk ve ilgidir. Bu uğurda ya kan döker ve ya kanını akıdır. Bu duygunun coşkuluğu ve taşkınlığı iyesine ya umulmadık bir takım yüksek ıralar = (hasletler) kazandırır, ya bir çok kötü olayların patlak vermesine sebep olur. Sevginin dengeyinin = (siklet merkezi) daha yaygın ve tadı sürekli olan yurt ve budun çevresinde toplanmaması, hiç bir zaman ma'seri vicdanın eksikliğini ve ya yokluğunu bildirmez. Ma'seri vicdan halkta kor halindedir. Tehlike ve uygunsuzluk baş gösterince hemen belirir. Kişiyi topluma bağlayabilmek, sosyeteyle maledebilmek için fikirce, bilimce yükselmiş olmak yeter değildir; ulusal kültürü, sosyal eğitimi aşlamak, pe-

lerin çokluk üzüntü çekenlerce yazıldığını biliyoruz.

Üzüntü kişinin içinde en çok gençlik çağlarında yer alıyor.

Halk dilinde üzüntü çokluk: yedun beni, tükettun beni, erittun yağlarımı, yedun yureklerimi, yaktun yureğumi, yedun bitürdun beni, yaktun beni gibi deyimlerle anlatılır.

Bu acıları bir çokları da birer türkü için de anlatırlar.

Döndüm geride baktım

Yuzi gana boyandı

Ağlama dedum oğa

Yürecüğüm doğrandı

"Yüreciğin doğranması" üzüntünün, acının en derin bir biçimde anlatılmasıdır.

kiştirmek gerekir. Topluma kötülüğü dokunana, zararı görülenleri bile halk, akımsar görmek ve öldükten sonra da acıyarak onları bir düzeye anmak, ögmek alışkanlığındadır. (Gelecek kuşakların bu uğurda epik ve didaktik soyundan ulusal ve ülküsel yazılara çok ihtiyacı vardır; gençliğin bu akıntıya kapılması, esenliğe erişmesi faydalı ve hayırlı olur.) Bununla beraber canan sevgisi, bu bencillik, bir yere, bir bölük halka vergi değildir. Bu, kamusal (umumî) ve inseldir = (Beşeri). Bu esin = (ilham) perisini duymak ve bulmak bir ihtiyaçtır, bir idealdir. Her ulusun yüksek ve aşağı katmanları arasında yetişen yazman ve ozanların çoğunun yazılarında bu koku vardır. Garamiyat bölümü zengindir.

3 — Halkın benliğinden fıskıran ırlama ve şakımlarında, öz kaynağından çıkan anlatım ve deyimlerinde bir yakıcılık vardır. Onun dışı gibi içi de yanık ve kavruktur. Çünkü biri dinsel, öbürü siyasal iki baskı altında bunalmış kalmıştır. Din adamları onun gözünü ve özünü açtırmamış, yüzünü güldürmemiş, dünya ile arasını bozmuştur. Beri yandan kötü yönetim altında yoksulluk yakasını, savaşlar peşini bırakmamıştır. Bundan ötürü onun mayası tasa ve acılarıyla yoğrulmuştur. Yır ve koşuklarının şakrak ve oynak parçaları bile koygundur. O, zevki dirimin acılarında bulmuştur. Kavalında, zurnasında, sazında, sesinde; sözünde, özünde bu acıklı, ama tatlı nağmeler, içkilli, ama serin nefheler duyulur. "Of" ları, "oh" larından çoktur. Ağlamadıkça gülmez, açılmaz. Kahramanlık öykü ve destanlarında yurt kavramı yolunda söylenen parçalarında da güfte ve besteleri vardır.

4 — Halk arasında söylenen ve rastlanan ulusal dizim çeşitlerinin en bol yayılmışı 7 ölçülü manilerdir. Bundan sonra, 11 li türkü ve koşmaları gelir. Bu güfte ve bestelet içinde bir çok sagulara, yakımlara, öğüt ve yergilere; ezgi ve yığitlemelere, nennilere rastlanır. Ege bölgesi halk şarkılarının ayrımlarından biri de bu şarkılar içinde yaygın çevrenin gür varlıklarının, iklim etkilerinin tabiat güzellikleriyle bol sungularının görülmüş ve gösterilmiş olmasıdır. Bazan bir

ARAŞTIRMALARI

güft mısradaki okadar kuvvetli ayak benzetme ve buluş sanatı görülür ki, en yaman bir ozanımızın tümlüğü = (külliyyatı) yerine geçebilir, kişioğlunu eszikleştirir.

5 — Ege bölgesi efeler ocağı; yörük ve türkmenler yatağıdır. Bu geniş çevrenin saz ve söz âleminin orijinal bir özelliği vardır. Yalnız Ödemiş'e özgü bir çoğunu toplıyabildiğim Puslu çete, Samaylı, Bakırlı, Demirci efe, Çakırcalı Ali, Koca Mehmet, Koca Hüseyin, İnce Mehmet, Yanık Efe, Gökçen Efe, yakında ölen Yörük Ali, belki hâlâ sağ ise İsmail Efe gibi onur ve alplığın sembolü olan Efe ve Zeybekler haklarında halkın söylediği türküler baştanbaşa kahramanlık destanları ile doludur. Bu gibi hamasiyata ait şiir çeşidine "Yığitleme" denir.

Puslu Çetesi için

TÜRKÜ

Kanlı dağdan indirdiler
Kanlı gömlek giydirdiler,
Haberin olsun garip anne,
Bir Puslu'nu öldürdüler,

Kara çadır is mi tutar,
Beylik mavzer pas mı tutar,
Ağlarsa garip annem ağlar
Elin kızı yas mı tutar.

Kır atımın nalı yoktur,
Torbasında yemi çoktur,
Bize derler Puslu Çetesi,
Yanımızda eyer yoktur.

Samaylı Çetesi için

TÜRKÜ

Samaylı'mda konaklarda dolaşır of,
Gümüştü bıçak al kanlara boyanır of,
Samaylı'mın gözleri hep sulanır of,
Asıyorlar, kesiyorlar Samaylı'm gel ağlama hey.

Ödemiş'ten Bademli'nin arası of,
Tek mi de koygun Samaylı'mın yarası of,
Kapı kapı melhem arar anası of,
Asıyorlar, kesiyorlar Samaylı'm gel ağlama hey.

Yörük Efe için

TÜRKÜ

Ödemiş'i bastılar,
Çalıya mavzer astılar,

Yörük Ali'nin kurşunundan,
Yunanlılar kaçtılar;

Dabancamın demiri

Teslim olmam ölüm Allah'ın emri.

Alçak yüksek tepeler,
Kulağında elmas küpeler,
Çam dibine oturmuş,
Eli mavzerli efeler;

Dabancamın demiri

Teslim olmam ölüm Allah'ın emri.

Çakırcalı — Çakıcı Efe için
Niçin kıydın bana nedir günahım,
Nedir suçum söyle Gülizar melek.
Reddeyleyip gittin ey yüzü mahım,
Zindandır başıma bu çarhi felek.

Kul hatasız olmaz madem ki kuldur,
Ne cürmü günahım var bana bildir.
Bari cevretmeden gel beni öldür.
Eğer kasdın öldürmekse ey melek.

Gel cevretme ettiğini bulursun,
Bir gün olur kıymetimi bilirsin;
Huzuru Mevlâda kanlı olursun,
Helâk oldum derdin çekerek melek.

Yeter naz eyledin uyup gammaza,
Vücudum dayanmaz bu kadar naza;
(Çakıcı) ağlayıp geldi niyaza
Dile ey canımın cananı melek.

Çakıcı da Bozdoğan'a yaslanır.
Yağmur yağar silâhları islanır,
Birgün olur deli gönlüm uslanır,
Çıkarırsam bıçağımı, uçururum kafanı.

Haksızlığı hazımetmez Çakıcı'nın kursağı,
Şimdi kana boyanır çıkamın bıçağı;
Yol verin bana Boranlı dağlar
Boynu bükülmüş bir güzel ağlar.

ABONELERİMİZE

Dergimiz her ay çıkmakta ve abonelerimize gönderilmektedir.

Bazı abonelerimiz şimdiye kadar abone bedellerini göndermedikleri gibi, abonelerinin kesilmesi hakkında bir iş'arda da bulunmamaktadırlar.

Abonelerini keseceklerin bildirmelerini, aksi halde borçlarını lütfetmelerini rica ederiz.

T. F. A.

BAYBURTLU CELALİNİN ŞİİRLERİ VIII

Yazan: Hikmet DİZDAROĞLU

SEMAİLER

— 25 — (X)

Aşkın safasında mâhım
Semaya dayandı âhım
Ne benim var ne Allahın
“Ya hû,, diyen pütperestim .
Yanan her odla alışmam (1)
Asla kem kelâm danışmam (2)
Namaz ehliyle konuşmam
“Ya hû,, diyen putperestim

DESTANLAR

— 26 — (XX)

BATAKÇI DESTANI

Yine bir serencam yadığarım var
Dayan bu vakaya kara bataklı
Haramî perdede bergüzarım var

BELLİ DEĞİL

Millet kan uykuda Yurdda soygun var
Hırsız belli değil, iz belli değil
Her tarafta oylum oylum yangın var
Ateş belli değil köz belli değil
Sağlar can veriyor ölüler vergi
Aslanlar şal giydi tilkiler kürkü
Herşey pahalandı geçim ne zor ki
Çarşı belli değil, bez belli değil.
Sudan ucuz bizden fakir hızan yok
Gömlük yok kefen yok mezar kazan yok
Hortladı istibdat tad yok düzen yok
Seker belli değil tuz belli değil
Gitti kahramanlar beyler paşalar
Kellere kalmıştır şimdi köşeler
Koltuklara kurulmuşlar poşalar
Kaval belli /değil, saz belli değil
Oy dilencileri köy köy geziyor
Asılsız fasılsız vaad yazıyor
Varlık deryasında yokluk yüzüyor
Çoklar belli değil az belli değil .
Ardıçlar Kad'oldu çamlar da müftü
Gaz yok,tuz yok,bez yok geçim ne zor ki
Gücü yeten Başkan oldu İzzeti
Ağız belli değil, söz belli değil.

1958

Âşık Ali İzzet ÖZKAN

Her mecliste benden ara, bataklı.
Bataklımın hallerini bana sor
Bir fincan kahveden eder anafor
Doksan dokuz pata (3) ile yanaşır
Veresiye tacirlere, bataklı.
Kimsede beş para görse yapışır
Uyuz itler gibi alır kapışır
Ver deyince basar çifte tepişir
Atar imanını nâra, bataklı.
Şüphelidir bataklımın imanı
Arpanın gözüne verir samanı
Üç güne dediği bulur harmanı (4)
Yeni düştü helâl kâra, bataklı.
Günde bir kovaya Kerbelâ'sı var (5)
Cebel-i Billâh'ta (6) bir tarlası var
Kırk dokuz borçluya havalesi var
Mori insaf bu ne para, bataklı.
İl maliyle oldun züfâf u gerdek
Verip kurtulsana sütsüz pezevenk
Nerde görür isen bir ulu dernek
At kovarsın (7) o pazara, bataklı.
Düğünde bayramda giyinir alı
Veresiye almış yine bu malı
Ali'nin peşkiri Veli'nin şalı
Emanettir sürme yere, bataklı.
Eğer Ermeni'ye söyledi “kokdi,, (8)
“İnç gidaksorum das kurus kokdi,,(9)
“Zısaçıdaras yine kırakdi,, (10)
Morit(12)... ur(12) gerdara(13), bataklı
Eğer Rum ise der “Garmidi bibas,, (14)
İnende kurusun zurnada bicas (15)
Vermez paraları gamidi (6) Manas
Gidiyorsun yine nere (17), bataklı.
Acem de der “Ele hardan geliptin,,(18)
“Gelip benim öz metaim alıptın,, (19)
“Ele yoh tarafın açih gahıptın,, (20)
“Çöreğim (21) dizinde dura, bataklı.
Erzurumlu der ki “Dadaş gelirih,, (22)
“Aldıhsa veririh yine alirih,, (23)
“Yer yoğise ezem gilde (24) galirih,, (25)
Dolanır bir hana göre, bataklı.
Erzincanlı der ki “Geldin otuydun(26)”
“Gayıptın gıyptın(27) çaldım götüy-
dün (28) ,,
“Gaydaşlık (29) olalı beni batıydın(30),,
“İste bakam(31) aypalara(32), bataklı,
Ofllu da der “Ulan Mamet durulum,,

VI BAFRA'DA

Yazan: Saffet ARICAN

Bafra ve çevresinde doğan çocuklara en çok Ayşe, Fatma, Ali, Mehmet, Ahmet, Salih gibi adlar verilmektedir. Bunlardan başka Bedia, Şadiye, Asuman, Orhan, Burhan, Turhan gibi adlara da tesadüf edilir. Göbek adları, peygamber veya peygamberin zevcelerine ve yakınlarına ait adlar arasından seçilir. Kezalik ölmüş büyük anne veya babanın adlarını yeni doğan çocuklarına göbek adı olarak verenler de vardır. Mamefih son zamanlarda bu âdet unutulmuş gibidir. Doğan çocuğa ad verilmesinde evde en yaşlı kim ise onun sözü geçer.

Bafra ve çevresinde çocuk doğmadan önce ad hazırlamak âdeti vardır. Çocukları yaşamayanlar, yahut uzun müddet çocukları olmayanlar yatırlara adak adarlar. Eğer çocukları olursa erkek çocuğa Mahmut ve kız çocuğa Selime adlarını verirler. Burada adsız çocuk olmadığı gibi ad verilmeyen çocuk bulunacağına da kimsenin aklı ermez.

Yeni doğan çocuklara salı ve cumartesi günlerinden başka günlerde ve her saatte ad

“Kardaşlığumuzdur mühlet verelum,,
“Vermez ise hesabını görelum ,,
“Belki kazana da vere, bataklı”.

(X) Kendisini ziyarete gelen Of'lu hocalara söylemiş, onları kızdırmış, sonra da mânasını açıklamıştır. Son kıtası ele geçemedi.

(1) Alışmak: Tutuşmak, yanmak.

(2) Danışmak: Konuşmak.

(XX) Bu destanı, Bayburtlu Zihni (1797-1859)nin “Otlakçı Destanı,,na nazire olarak söylediği anlaşılıyor. Her iki destanda da konu birdir, memleketin çeşitli bölgelerini temsil eden kişilerle her milletten alınan tipler, kendi şiveleriyle konuşurmuştu.

Destan aslında 32 kıtadır, hepsi ele geçmemiştir.

(3) Pata: Selâm, temenna.

(4) Harman: Harman zamanı, hasadın bitimi.

(5) Bu mısradaki bataklımın, cimriliği ve az su kullandığı belirtilmek isteniyor.

verilebilir. Yalnız ad vermek hususunda salı ve cumartesi günleri uğursuz sayılır. Fakat büyük Türk devriminden beri yeni doğan çocuklara ad vermek için güne ve saate değer taniyan ve uğurlu, yahut uğursuz diye günleri birbirinden ayıran kalmamış gibidir.

Bafrada beşik daveti denilen bir tören yapılır. Buna yakınlar ve komşular davet edilir. Davettilere yemek verilir. Bu törende doğan çocuğa ev veya tarla bağışlanır. Çocuğa isim verilirken kulağına ezan okunur, ondan sonra adı söylenir. Ad verilirken çocuğa ad verecek kimse kucığına alır ve kibleye doğru döner. Korkmasın diye çocuğun baş ucuna Kuranikerim konulur ve üzerine nazarlık takılır. Çocuğa ad verilirken dua ve ilâhî okunmaz.

Çocuklara verilen adların onların ahlâk ve karakteri üzerinde tesir yapacağı düşünülür burada mevcut değildir. Adlarla ilgili atasözlerine, bilmece ve tabirlere ve fıkralar burada rastlanmamıştır.

(6) Cebel-i Billâh: Bayburt dolaylarında bir yer.

(7) At kovmak: At sürmek, bir yere gitmek.

(8), (9), (10): Ermenicedir, mânalarını tesbit edemedik. (11) Morit: Ananı.

(12) Ur: Nereye. (13) Gerdara: Gidiyorsun. (14), (15), (16) : Rumca olan bu kelimelerin mânalarını tesbit edemedik.

(17) Nere: Nereye.

(18) Ele hardan geliptin: Ey, nereden geliyorsun? (19) Alıptın: Almışsın.

(20) Kalıptın: Kalmışsın.

(21) Çörek: Ekmek (22) Gelirih: Geliyoruz.

(23) “Aldıksa veriyoruz, yine alıyoruz,,

(24) Ezem gilde: Teyzemlerde.

(25) Galirih: Kalıyoruz.

(26) Otuydun: Oturdun.

(27) Gayıptın gıyptın: Çalıp çıptın.

(28) Götüydün: Götürdün.

(29) Gaydaşlık: Kardeşlik.

(30) Batıydın: Batırdın.

(31) Bakam: Bakayım.

(32) Aypalara: Arpalara.

DİVRİĞİ TÜRKÜLERİ

Derleyen Tarık ORHAN

1. Keklik öter sesi vurur taşlara
Yine gazel düştü gül ağaçlara..
Sanma ki nazlı yar seni unuttum
Vallahi sorarım uçan kuşlara.
2. Pınarın başına toplanmış eller,
Bu gün keyfim yoktur açmasın güller
Bir yüzük yollayam kesile diller
Taka parmağına yadigar deyi. (diye)
3. Pınarın başına güvercin kondu
Sallandı nazlı yar atına bindi
Cebinden çıkardı üç elma verdi
Sandım yalan dünya hep benim oldu.
4. Bir işlik diktirem kolu dar ola
Bir çiçeği yeşil biri al ola
Kadir mevlâm senden bir yar isterim
Ağzı şeker, dudakları bal ola.
5. Aşağıdan gelir elinde kürek
Sığamış kolların, ne beyaz bilek
Mevlâmdan isterim öyle bir dilek
Kolkola takak da, sallanarak gezek.
6. Sabah yeli her yellerin başısın
Benden nazlı yâra selâm taşırınsın
Aç beyaz gerdanın varsın üşüştün,
Ben murad almadım, esen yel alsın.
7. Pencereye taktım sırmalı perde
Canım kurban olsun merd oğlu merde
Acıya gelesin gâvurun oğlu
Beni uğrun uğrun uğrattın derde.
8. Aşağıdan gelir Türkmen avcısı
Gel yanıma otur, yârin bacısı
Görem senden yâr kokusu gelirse
Edem çift borcu, alayım seni,
9. Kurban olam yâr yeleşti biçene,
Yazık olmuş yârsız ömrü geçene..
Vasiyetim odur kefen biçene:
Yârin çevresine saralar beni (1).
10. Bahçeye indim ki, gültüm duruyu
Ellerin açılmış, benim kuruyu
Kim ağlatmış kömür gözülü yârimi
Gözünün yaşını silip duruyu (2).
11. Kırmızı gül har içinde bitersin
Deni gönül ne yanarsın, tütersin
- Çekmezidim şu ellerin cevri,
Gayetle güzelsin, boynum bükersin.
12. Aşağıdan gelir saç sırmadan
Ben nere giderim murad almadan?
Verin beşlimi de vuram kendimi
Ölüm hayırlıdır böyle durmadan (3).
13. Karanfeller düzdüreyim elmaya,
Mevlâm seni gurbet ele salmaya
El oğludur, belki gider, gelmeye
Ya cahal gönülümü kimler eğleye (4)?
14. Odanın kapısı yele karşıdır,
Muhabbet dediğin iki başlıdır,
Yüreğin derdinle dolup boşalır,
Gülüp oynadığım ele karşıdır.
15. Doldum pınar, doldum, ben gider oldum
Anamı babamı terkeder oldum.
Tuz ekmek yediğim kardeş - bacılar,
Gelin helâllaşak, ben gider oldum.
16. Söğüdün yaprağı nârindir nârin,
İçerim yanıyor, dışarım serin.
Yanıma gelmezsin hiç zâlim yârim,
Yanıma gelmezsen gözüme görün.
17. Pınarın başında desti mi varmış,
O yârimin bana kasti mı varmış,
Yoksa, benden ayrı dostu mu varmış?
Akar gözüm yaşı, sel olmuş gider.
18. Yüce dağ başında harman olur mu
Kurşun yarasına derman olur mu
Tutmaz olsun, bizi ayıran eller
Gönül işlerinde ferman olur mu?
19. Kiminin parmağı dopdolu yüzük,
Kiminin kolları altın bilezik .
Hangisinden yâdeyleyim gönülümü,
İçlerinde göremedim gülümünü.
20. Odamızda iki kutu badem var.
Yavaş söyle, sokaklarda adam var
Seni benden, beni senden eden var,
Kekliceğim avcı görür, kaç bana.

(1) Çevre: Başörtüsü.

(2) Duruyu: Duruyor. Kuruyu: Kuruyor.

(3) Beşli: Tüfek.

(4) Cahal: Cahil, tecrübesiz, körpe .

ŞAKİR SABRİ YENER

Şakir Sabri YENER 1304 (1888) tarihinde Antep'te doğmuştur. Evli ve beş çocuk babasıdır.

Yedi yaşına gelince mahalle mektebine verilmiş, on iki yaşında da medrese tahsilinden sonra, 1324 (1908) de yurdumuzda ikinci Meşrutiyetin ilânı üzerine medrese müdavimleri imtihan açılmış 1304 doğumlu Antep Mollaları da Urfa'da imtihana çağırılmıştı. Mumaileyh de bu doğumlularla beraber Urfa'ya imtihana gitmiş, muvaffak olmuş, Antep'e dönmüştür.

Artık medreselerde istikbal kalmamıştı. Şakir Sabri'deki istidadı takdir eden "Antep Ayn-ül — Maarif Cemiyeti" memleket nâm ve hesabına onu İstanbul'a tahsile yolladı. Şimdiki Üniversitenin adı o zaman "Dar'ül — Fünun" idi. İstanbul Dar'ül — Fünun'unda Üniversiteye girmeye istekli ve fakat hazırlıksız medrese müdavimleri için iki sene müddetli bir "Dar'ül — Fünun İhtiyat Sınıfı" açılmıştı. Matematik, Edebiyat ve Arapça Gramer derslerinden yapılan giriş imtihanına o da girdi, kazandı ve bu sınıfa kaydolundu.

Hafk takviminde "Büyük kar" denen 1326 (1910) yılında İstanbul'da büyük bir Kolera hastalığı zuhur etti, bütün mektepler tatil edildi. Bu sebepten ve aynı zamanda "Ayn'ül - Maarif Cemiyeti" nin yardımı devam edememesi yüzünden Şakir Sabri muvakkaten Antep'e döndü. O ders senesini, Yaz tatilini Antep'te, medresede geçirdi.

Aynı senenin Eylül ayında Antep'te, tahsil müddeti üç sene olan bir "Dar'ül — Muallimin" yani "Erkek İlköğretmen Okulu" açıldı. Bu okula talebe olarak girdi. 1913 te buradan mezun oldu. 25 Teşrinievvel 1329 (25 Ekim 1913) te Dayı Ahmet Ağanın Çiftliği "Yona" köyüne muallim tayin edilip gitti. İki sene bu köyde vazife gördükten sonra Dar'ül — Muallimlerin (sonradan Maarif Vekâletince Lise tahsiline muadil olduğu tasdik edilmiştir:) Dört seneye çıkarılması üzerine, o zaman Antep'in vilâyet merkezi olan Halep'e ikmâlî tahsile gitti. Bir sene de burada okuyup diploma olarak, aynı köydeki vazifesine döndü.

Şakir Sabri Halep'ten Yona'ya döndüğü zaman Yona İlkokulu elli yataklı, yatılı bir köy okulu olmuştu. Kendisi de Müdür tayin

edilmişti.

Antep — Fransız harbine, yani 1920 senesine kadar bu köyde Yatılı İlkokul Müdürlüğü yaptı. Akçakoyunlu istasyonunu işgal eden Fransızlarla, Ermeni gönüllüleri "burası çete yatağıdır" diye sık sık Yona'yı basıyorlar, köyü ve mektebi yağma ediyorlardı. Köy boşaltıldı, okulun müdür, muallim ve müstahdemleri de Antep'e sığındılar.

Şakir Sabri Yener

Köy. Akçakoyunlu istasyonuna on kilometredir.

Antep — Fransız harbinin devamı müddetince Şakir Sabri, Antep'te "Muhtac'i muavenet asker ailelerine yardım komisyonu"nda vazife aldı ve çalıştı. Antep'in üçüncü ve büyük muhasarasından az evvel, "Hey'eti Merkeziye" den müsaade alarak, Maraş'ta bulunan ailesini görmeye gittiği zaman büyük muhasara başlamış ve Antep'e dönmek imkânı kalmamıştı.

O sene Maraş Maarif Müdürü olan hemşehrisi rahmetli İshak Refet'in ısrarı üzerine "Maraş İdadisi, Kısmî İptidâisi Başmuallimliği" kabul etti.

Bir sene sonra işgalden kurtulan yurduna döndü. Evvvelâ "Reşadiye", sonra "Dar'ül — Eytam" mekteplerinde muallimlik yaptı. 1927 de Nizip İstiklâl İlkmektebine müdür oldu. İki sene sonra Gaziantep'e nakledildi, İsmet Paşa İlkokulu'na, (şimdiki adı: Şehit Kâmil) Müdür Muavini tayin edildi. Bundan sonra

sırasıyla:

İsmet Paşa, Kurtuluş, Dayı Ahmet Ağa, Gazi M. Kemâl İlkokullarında yıllarca Baş-öğretmenlik yaptıktan sonra 1951 yılının 13 Temmuzunda yaş haddinden emekliye ayrıldı.

Otuzsekiz senelik meslek hayatının sekiz senesi Öğretmenlik ve otuz senesi de Baş-öğretmenlikle geçen Yener, şimdi milletimize bir çok büyük adamlar yetiştirmenin hazzı ve gururu içinde, kitaplarıyla başbaşa, münzevi bir emeklilik hayatı yaşamaktadır.

Mumâileyh, öğretmen olarak çalıştığı zaman da resmî vazifesi dışında bir takım münzam vazifeler de görmüştür ki şunlardır :

- 1 — Gaziantep Meclis'i Umumi Âzalığı (1926 — 1930)
- 2 — Gaziantep İlk Tedrisat Meclisi âzalığı (Dört sene)
- 3 — Gaziantep İlköğretim Disiplin Kurulu üyeliği (2 sene)
- 4 — Gaziantep Köy okulları Disiplin Kurulu azalığı
- 5 — Gaziantep Mallimler Birliği Reisliği
- 6 — Gaziantep Çocuk Esirgeme Kurumu Başkanlığı.
- 7 — Gaziantep Çocuk Esirgeme Kurumu Muhasipliği .
- 8 — Gaziantep Kurtuluş İlkokulu Hima-yey Hey'et Reisliği.
- 9 — Gaziantep Gençler Birliği Reisliği, (İkinci Meşrutiyetin ilâni senelerinde)
- 10 — Gaziantep Halkevi dergisi (Baş-pınar) in mes'ul Müdürlüğü.
- 11 — Gaziantep Halkevi Dil, Edebiyat kolu Başkanlığı (Onbeş sene)
- 12 — Gaziantep Kültür Derneği üyeliği.

BASILMIŞ ESERLERİ

- 1 — Gaziantep, Büyükleri (550 yıllık âlim ve şairleri) 200 sayfa.
- 2 — Gaziantep'in Yakın Tarihinden Notlar ve Hatıralar. (Kültür Derneği tarafından yayımlanan bu eser, Maarif Vekâletince de satın alınarak, Tebliğler Dergisinde okullara tavsiye edilmiştir.)
- 3 — Uyan, Millî Manzume. (Eski Arap harfleriyle basılmıştır.)
- 4 — Uyan, Millî Manzume. (Eski Arap harfleriyle basılmıştır.) Birinci Cihan Harbi facialarını anlatır.
- 5 — Aydi Divanı. (Ömer Asım Aksoy ve Ali Nadi Ünler ile beraber hazırlanmıştır.)

6 — Hasip Dürri. (Ömer Asım Aksoy ile birlikte hazırlanmıştır.)

7 — Gaziantep Halkevi Broşürü. (Ömer Asım Aksoy'un Başkanlığında, bir hey'et halinde hazırlanmıştır.)

8 — Gaziantep Kitabeleri (Gaziantep Y. T. O. ve Kültür Derneği tarafından yayınlanmıştır.)

Onun "Kurtuluş Destanı", Gaziantep Kurtuluş Yıldönümlerinde okunacak olan ve ciz bir Antep — Fransız harbi tarihidir.

Elli yıldanberi Antep'te intişar eden bütün gazete ve dergilere yazı yazan ve mukabilinde hiç bir maddî menfaat beklemeyen bu feregatkar yazarın en çok yazıları **folklor**a aittir ve çoğu, 108 sayıdan ibaret olan Baş-pınar ve Halk Bilgisi Haberleri dergilerinde çıkmıştır.

N. Y.

AKSARAY TÜRK MUSIKI CEMİYETİ'NİN HALK TÜRKÜLERİ KONSERİ

22 Ekim 1960 Cumartesi günü saat 20.30 da Eminönü Öğrenci Lokali salonunda Aksaray Türk Musikî Cemiyeti'nin Halk Türküleri ve Oyun Havaları Bağlama Takımı ile Halk Türküleri Korosu, Ahmet Yamacının idaresinde bir konser vermiştir.

Dört bölümden meydana gelen konserin birinci bölümünü Aksaray Türk Musikî Cemiyeti Bağlama Takımından türküler ve oyun havaları, ikinci kısmını Aksaray Türk Musikî Cemiyeti Türküler Korosu, üçüncü bölümü Cemiyet'in yetiştirdiği kadın ve erkek solistlerin konseri, son ve dördüncü kısmı da Ahmet Yamacı'dan oyun havaları kısmı teşkil etmiş ve kalabalık bir dinleyici ve sanatsever topluluğu tarafından takip edilmiştir.

Bu teşebbüslerinden dolayı Aksaray Musikî Cemiyeti'ni ve feragatla yeni halk türküleri ve saz sanatkarı yetiştirmek için didimin İstanbul Radyosu Yurddan Sesler Şefi Ahmet Yamacı'yı tebrik ederiz.

T. F. A.

YOZGATLI HÜZNİ

Yazan: M. Halit BAYRI

Yozgatlı Hüzni hakkında bugüne kadar derlenmiş olan malûmat çok azdır. Bunlar arasında Hüzni'yi ilk tanıtan yazının "İhsan Nuri" imlasiyle 1931 senesinde Yozgat Vilâyet gazetesinin 549 uncu sayısında çıktığı anlaşılıyorsa da, bu yazıyı görmek kabil olmamıştır. İhsan Nuriden sonra Hüzni ile meşgul olan Ferit Dikmen, onun hayatını aydınlatan bazı notlarla beraber dört manzumesini ortaya koymuştur. (Kopuz Dergisi, İlk Seri, Sayı 4). Bunların dışında şairin onüç koşmasıyla bir destanı tarafımdan (Halk Bilgisi Haberleri, C. 5, S. 97-100), iki koşması da Şakir Ülkütaşır tarafından (Yeni Türk Dergisi, Sayı 38, S. 94, Şubat 1936) neşredilmiştir.

* *

Âşık Hüzni, manzumelerinden birinin sonunda:

Bin iki yüz seksen altı rakkamdan
Hüznîya derdine devayı var bul

diyerek H. 1286 (M. 1868) tarihinde doğmuş olduğunu kendi diliyle söylemektedir. Asıl adı Mehmet olan Âşık, Yozgatta Keşaf efendi oğullarındandır. Ana ve babasının adlarını bilmiyorsak da, cediti Mustafa Nakşi adında biridir. Gerek ana ve babası ve gerekse ana ve babasının babaları Nakşi tarikatinden olan Hüzni'nin Bektaşî olduğunu manzumelerinden anlıyoruz.

Hüzni, babası öldüğü zaman dört yaşında olduğunu ve güç hal ile Yozgatta tahsil ettiğini Ferit Dikmen'e yazdığı bir mektupta bildirmekte ise de, tahsilinin mahiyet ve derecesini göstermemektedir. Hüzni, asker olarak ilk büyük savaşta İstanbul'a gelmiş ve burada sekiz ay kadar kalmıştır. Yine askerliği dolayısıyla şairin Vatanın muhtelif yerlerinde dolayışını ve bu esnada epeyce sıkıldığını ve gurbetten acı acı şikâyet ettiğini görüyoruz:

Hep kar yağdı güvendiğim dağlara
Dolu duman fırtınadır elimiz
Hasret kaldı şeyda bülbül bağlara
Badı hazan esti, soldu gülümüz.

Zalim Felek düşmüş benim kastıma
Gam leşkeri hücum eder üstüme
Çok zamandır hasret kaldım dostuma

Bilmem ne haldedir lebi balımız.

İlgit İlgit eser seher yelleri
Durmaz akar daim çeşnim selleri
Göresimiz geldi bizim elleri
Felek kıldı kanadımız kolumuz.

Sermayem gam benim, metaim feryat
Hüzni gurbet elde halim pek berbat
Vatanı aslımız o güzel Yozgat
Acap bir gün uğrar mı ola yolumuz.

İlk büyük savaşta sonra ordudan ayrılan Hüzni Yozgata dönerek köy hatibi olmuş ve tanıdıklarının yardımıyla rızkı sağlaması suretiyle yaşamıştır. Henüz pek genç iken evlendiği anlaşılacak şairin bir oğlu ve bir kızı vardır.

Hüzni, 1868 tarihinde doğmuş olduğuna göre, eğer hayatta ise şimdi 88 yaşında demektir. Bu uzun müddet içinde bir köy hatipliğinin kısır çeşmesinden damlayan kısmetine razı olarak evlenmesi, çocuk sahibi olması gösteriyor ki, Yozgatlı âşıkın da her Anadolu yavrusu gibi tahammüllü ve kanaatli bir kalbi vardır. Ferit Dikmen, İhsan Nuri'nin Yozgat Vilâyet gazetesinde çıktığından yukarıda bahsettiğimiz yazısının şu satırlarını bir felâket hikâyesi gibi naklediyor: "Bizim Çamlı diyarın mahsulü, Şair Akif Paşanın, Nazinin cidden hayrühalefi denmeğe lâyık, Fuzulî kadar yanık, Nedim kadar şakarak, Karacaoğlan kadar gönülden mısralar söyleyen Hüzni ve Gamlı, bu manevî dergâhın emektar iki Piridir. Bugün ne yazık ki, bu iki memleket şairi unutulmuş ve açtırlar. Acaba emsali gibi belediye kefeniyle sarıp toprağa verdikten sonra mı mermer mezar yaparak, eserlerini toplayarak aç ölen ruhlarını doyuracağız?"

* *

Hüzni'nin neşrolunan şiirleri büyük bir yekün tutmaz. Bu şiirlere dayanarak hüküm vermek lâzım gelirse, şairin invizayı seven bir ruh taşıdığını cesaretle iddia edebiliriz. Memleketinden uzaklaşmıyarak dünyaya küsmüş gibi basit bir köy hizmetinin sessizliğine sığınan âşık, yaşamak kavgasına kabil olduğu kadar az katılmak istemiş, şiirinin sazında çağlayan musikisini dinleye dinleye çoluğu, çocuğu ile başbaşa yaşamağı tercih et-

miştir. Bir manzumesinde:

Etmişiz âlemden kat'ı alâka
Kârıbanı aşkın merdanesiyiz
Ağyar şöret ile çıktı afaka
O hayali hamın bigânesiyiz
Nadanla dâneyi ettiler tahkik
Zümrei lakayda olunduk tefrik
Ne zevkten mesruruz, ne gamdan tazyik
Asrın bir serseri divanesiyiz.
Hüznî yok meylimiz cahı fenada
Endişeyi dilden olduk azade
Varlıktan yokluğa olduk amade
Mülki mahviyetin imamesiyiz.

Diyen Hüznî, tıpkı anlattığı, istediği, be-
genip özlediği tarzda hiç anılmıyarak, aran-
mıyarak bir köşede unutulmuş, gerçekten
mülki mahviyetin imamesi olmuştur.

Hüznî'nin ruhudaki inziva meyli, haya-
tındaki o hiç bozulmayan durgunluk, o di-
şmeden kaçış ve sessizliğe sığınmış, onu sev-
mekten ve sevgilisinin arkasında koşmaktan
alıkoymamıştır. Fakat her seven gibi Hüznî
için de sevgi, ancak bir eza ve ızdırap kay-
nağı olmuş, o sevgilisinden vefa ve merhamet
beklerken, sevgilisi şaire azap vermekten
korkmamıştır. Bununla beraber Hüznî:

İğme kaşlarını yüzün dön bana,
Suçum nedir küstün bana sevdiğim?
Çok kahırlı sözün geldi dün bana,
Suçun nedir küstün bana sevdiğim?
Baktım cemaline taze gül gibi,
Sevdan ile yandım olduk kül gibi,
Aktı çeşmim yaşı oldu göl gibi,
Suçum nedir küstün bana sevdiğim.
Beni iflâh olmaz bir derde koydun
Hançeri cevriyle sinemi oydu
Yıktın hatırımı ellere uydun,
Suçum nedir küstün bana sevdiğim?
Hüznî sana âşık can ie tenden,
Mürüvvet, merhamet umarken senden,
Nedir fikrin tezden usandı benden
Suçum nedir küstün bana sevdiğim.

diyerek durmaksızın sevdiğine sokulmak, on-
dan ayrılmamak, onun gönlünü kazanmak
yollarını aramıştır.

Ferit Dikmen diyor ki: "Yozgat ve çev-
resinde Hüznî Babanın destan ve koşmaları
hemen herkes tarafından bilinir. Hele iki ka-
rılı destanı pek meşhurdur. Hüznî Baba bir
gün Köseli köyündeki ehbabı Veli efendiye

ziyarete gider. Ehbabını evinde bulamaz, ka-
rısı "Veli efendi iki evlidir, Höyük köyündeki
ortağımın yanına gitti, burada yok,, der. Hü-
znî Baba Höyük köyüne varır. Veli efendinin
oradaki karısı da kocasının Köseliye gittiğini
söyler. Canı sıkılan şair, iki karılı destanını
yazar ve Veli efendiye gönderir."

İki karılı destanı, Hüznî'nin çok tanın-
mış bir eseridir. Egraf Ertekin tarafından
Çorumda tesbit edilerek Halk Bilgisi Haberle-
ri dergisinde neşredilen (C. 10, S. 118) ve
şairi bilinmeyen iki eviller destanının, iki
karılı destanı örnek tutularak yazılmış oldu-
ğu, her iki destanın karşılaştırılmasından an-
laşıldığı cihetle, Hüznî'nin koşma ve destan-
larının ve bu arada iki karılı destanının yalnız
Yozgatta değil, Yozgata civar vilâyetlerde ve
hususiyile Çorum'da da okunmuş, sevilmiş,
benimsenmiş olduğuna hükmedilebilir.

Hüznî, Yurt sevgisinin imandan geldiğine
inanmış olduğu için doğup büyüdüğü Yoz-
gata yalnız sevmekle kalmamış, başkalarına
da sevdirmek isteğiyle uzunca bir destanı ile
övdüğü gibi, ayrıca Yozgath ve Yozgat şair-
lerinden biri olmakla gurur duymuştur. On-
nun bu gururunda bir Anadolu Türkünün
temiz ve erkek duygularını okumak ve şairi
bu gurur içinde sevmemek imkânsız gibidir.

15.4.1957

MEHTER HAKKINDA

Geçen 135 numaralı sayımızda
sayın Halil Bedi Yönetken'in üç yıl evel
yayınlanan Mehter Hakkında başlıklı
yazısını naklen vermiştik. Bu yazının ilk
yayınlanmasından sonra Çapa Eğitim
Enstitüsü tarih öğretmeni Çağatay U-
luçay Londra'da Britiç Muzeum'da
bulduğu "Haza Risale-i Saz ü Söz" adlı
eserde Fa anahtarile pekçok mehter e-
serinin nota ile tesbit edilmiş olduğunu
görmüştür.

Gelecek sayımızda Üstad Halil Be-
di Yönetken'in bu konuda en yeni bil-
gilerle hazırlanmış bir yazısını sunaca-
ğız.

T. F. A.

MAHIRİ İLE MAHTABAN HİKÂYESİ

II

Yazan: Mehmet GÖKALP

MAHIRİ VE COŞKUNİ

Mahiri, yurdunu adım adım geziyordu.
Bu arada Hasankale'nin Petranos köyüne
varmıştı. Köylüler onun gelişine sevindiler
ve:

"Burada bir âşık var, çok yaman kişi...
Ne zamandanberidir kendini öğüt duruyor.
Şununla bir imtihan edelim senj..." dediler.
Mahiri hemen kabul etti. Köyün tanınmış a-
ğalarından birinin konağında buluştular. Büt-
tün köy erkekleri orada toplanmıştı. Sazlar
ötmeye başladı.

Aldı Coşkunî

Kaza-yı Kiskim'den (*) azmirah ettin
Menzil-i rahıma yeten merhaba
Bülbül olup bir goncanın peşine
İllerin bağında öten merhaba

Aldı Mahiri:

Okumuş mânada harfi, imlâyı
Dilde cevherini satan merhaba.
Bir saç-ı Leylânın meftûnu musun?
Atesiz odlarda tüten merhaba.

Aldı Coşkunî

Bırakmış elinden kesbü kârını
Gö'lere çıkarmış ah u zârını
Hab-ı nazda görmüş narlı pirini
Pir elinden bâde tutan merhaba.

Aldı Mahiri:

Bağrıma işledi her şirin sözün
Sönmez yüreğimin ateşi, közü
Bilmem hakikidir yoksa mecazi
Ağzında sözünü yutan merhaba

Aldı Coşkunî

Coşkunî çekemem bunca nazını
Dinleyenler hisse alır sözünü
Bu akşam elinden alam sazını
Hiddetle karşımda çatan merhaba.

Aldı Mahiri:

Mahiri'yim aşk oduna yanarım
Yitirdim aklımı pervan dönerim
Yedi derya olsa sanma sönerim
Dert üstüne dertler katan merhaba.

(*) O zamanlar Çoruh'un Yusufeli ka-
zası Erzurum'a bağlıydı ve Kiskim deniyor-
du. Bu parçalar Zor köylü Ali Fahrî'den der-
lendi.

Müşavere böyle tatlı ve üstten gittiği i-
çin köylüler Coşkunî'ye sitem ettiler. Coşku-
nî, biraz derine dalmağa başladı.

Aldı Coşkunî

Dinle sözlerimi ey âşık Mahir
Elest bezimine girebildin mi?
Kimlerin aşkına oldun pervane
Menzil-i rahına erebildin mi?

Aldı Mahiri:

Uğradın mı erenlerin katına
Yedi burç üstünü görebildin mi?
Kimlerin aşkına içten bâdeyi
Sevdiğin canımı görebildin mi?

Aldı Coşkunî

Beni aşka sağdı şahların şahı
Gece gün eylerim zâr ile ahı
Bana gösterdiler gül yüzü mâhı
O çeşm-i binayı sarabildin mi?

Aldı Mahiri:

On altıda düştüm aşk ateşine
Mail oldum kirpiğine kaşına
Mecnun gibi bir Leylânın peşine
Ben gibi kendini yorabildin mi?

Aldı Coşkunî:

Baksana Coşkun'un ahı zârına
Senden evel düşmüş aşkın nârına
Seninle dalalım biraz derine
Her sözüme cevap verebildin mi?

Aldı Mahiri:

Mahiri her söze inanıp kanmaz
Aşk ehli olmayan odlara yanmaz
Yedi derya olsa geriye dönmez
Orada bir pazar kurabildin mi?

Bu fasıl da bittikten sonra söz iyice kı-
zımağa başladı.

Aldı Coşkunî

İmtihan maksadı gelmiş buraya
Bir şaşkın misâli gezer Mahiri.
Başına getirsem olmyan hali
Akıtip göz yaşın süzer Mahiri.

Aldı Mahiri:

Menzil-i maksuda getirsin bunu
Korkarım canından bezer Coşkunî
Âşık defterine geçmemiş adı
Yalandan bir isim yazar Coşkunî

Aldı Coşkunî

Eğer âşık isen hasmını tanı
Gözden akıtırmı yaş ile kanı

SINANKÖY BİLMECELERİ

Derleyen: Muzaffer BATUR

Aşağı iner güle güle, yukarı çıkar ağlaya ağlaya: **Bakır azmalı.**

Alçacık eşek et taşır: **Takunya .**

Asması yaşlı: **Yaprak,**

Babası asfaltta gezer: **Daldırma,**

Kızı gayet güzel: **Üzüm.**

Bana bakar, sana sokar: **Kaşık.**

Ben giderim o gider, para gibi iz eder.

Baston.

Benim bir öküzüm var, kuyruğunu kesmeden ahıra girmez: **Odun.**

Bir fırınım var, dört somun ekme k alır: **Ceviz.**

Bir kundakta dört kantar **Ceviz.**

Bir kuyum var, iki türlü suyu var:

Yumurta.

Derindir kuyu, gümbürder suyu: **Silâh.**

Ev üstüne deri serdim, bacaklarımı geri serdim: **Kiremit.**

Hanım boyandı, cama dayandı, cam kırıldı, kana boyandı: **Nar.**

Eve gittim çe ora gittim çe **Yağmur.**

İri bürü babası var: **Çotuğu,**

Yaşlı yüz anası var: **Yaprağı,**

Şeker şerbet kızı var: **Üzümü.**

Deli Mehmet oğlu var: **Çıbığı. (Asma).**

Kara ağaç üstünde sarı tavuk: **Portakal.**

Karanlık evde kalbur asılı: **Bal peteği.**

Sana anlatırım yolu, erkânı

Çocuktur kendini bozar Mahiri

Aldı Mahiri:

Sözlerim nasihat bir mercan gibi

Oturur mecliste bir irfan gibi

Kulakları uzun mersivan (*) gibi

Bir keyfe gelince azar Coşkuni

Aldı Coşkuni

Coşkuni namını duymıyan var mı?

İmtihan olmyan acep zor der mi

Sözlerin bağrımında oldu bir mermi

Anladım fikrini bozar Mahiri.

Aldı Mahiri:

Mahir'im sözümü almam geriye

Âşık sözün taraklardan tariya

Ehl-i dil lâzımdır doğru yürüye

Hiddetinden fazla kızar Coşkuni.

Tekellüm - Söyleşme babı bittikten son-

(*) Yani merkep demek istiyor.

Karşıdan baktım, şirin odayı yaktım: **Tüfek - Kurşun.**

Kara katır, yan yatır: **Maşa.**

Kat kat katmer değil, kırmızı ama el ma değil: **Soğan.**

Kara tavuk karnı yarık: **Kilit.**

Alaca mezar, dünyayı gezer: **Saksağan.**

Sap yer de teke otlar: **Ustura.**

Sıra sırâ develer birbirini geveler: **Diş.**

Şu karşıda bir top oturur, Biri kalkar biri oturur: **Terazi.**

Tepeden baktım dünyayı yaktım: **Top.**

Ufacık boylu kadife donlu: **Patlıcan.**

Uzun yengeniz gider, Oğlu kızı düz gider: **Arda nehri.**

Yer altında kilitli sandık: **Mezar.**

Yer altında babamın sakalı: **Pırasa**

Yüklük üstünde yarım ekmeğim: **Ay.**

Yer altında yağlı kayış: **Yılan.**

Alçacık damdan kar yağar: **Elek.**

Bir dam vardır bir tarafına kar yağar, bir tarafına buz yağar: **Çıkarık.**

Gider izi yok, gelir tozu yok, günlerce yük taşır, zerre kadar izi yok: **Vapur.**

Mini mini min taşı, içinde beyler aş, pişirirsen aş olur, pişirmezsen kuş olur: **Yumurta.**

Sarıdır sancanla bin encenle: **Susam.**

ra söz imtihan babına gelmişti. Biri ötekine (batını), sualler soracak, diğeri buna cevap verecek. Eğer cevap veremez veya yanlış cevap verirse mağlûp yani bağlanmış addedilecekti.

Coşkuni, kendini ustâ biliyor, bu genç ve tecrübesiz âşığı kolayca bağlayıp sazını alacağını ve eli boş yola salacağını umuyordu. Muammalar sormağa başladı.

Aldı Coşkuni

Biz âşıkız her esrarı duyarız

Al üstüne kararları giyeriz

İptida cennette neyi yiyeriz

Ara ki bulasın âşık Mahiri?

Aldı Mahiri:

Âşık bu sözlerin vardır değeri

Çoktandır ararım Tellî Nigârî

Cennette yiyeriz balık eğeri

Ararda bulurum âşık Coşkuni

ARAŞTIRMALARI

Aldı Coşkuni

Âşıkânlar boşalıp da doldular

Gece gündüz Hakka niyaz kıldılar

Yılanın ayağın neye aldılar

Ara ki bulasın âşık Mahiri.

Aldı Mahiri:

Canlar dayanamaz bunun nazına

Cahil iken düştüm bunun közüne

Yılan uyumuş idi şeytan sözüne

Arar da bulurum âşık Coşkuni.

Sual sorma sırası Mahiri'ye gelmişti.

Coşkuni'nin muammalarını bir bir çözen Mahiri, bakalım onu bağlayabilecek miydi. Hemen söze girdi.

Aldı Mahiri:

Ne kadar uzattın dilinde sözü

Meclis-i irfanda çekemem nazı

Cennet kapısında yazılan yazı

Ara ki bulasın âşık Coşkuni?

Mahiri, sözü bitirir bitirmez. Soşkuni a-sabî bir hareketle elindeki sazı divana koydu. Yüzündeki hatlar gerilmişti. Mahiri'ye:

"Senin söylediğin muammanın cevabını biliyorum amma, cevap vermem."

Mahiri ve köylüler:

"Sebeb, neden böyle diyorsun?" Deyince Coşkuni ağzından baklayı çıkardı:

"Çünkü cennetin kapısında yazılı olanı söylersem müslüman olurum." dedi. Meğer Coşkuni Ermeni imiş. Bu yüzden halka mahcup oldu. Köylüler onu İslâmlığa davet ettirirse de domuz inadı ile direndi.

Mahiri:

"Müslümanlığın fazileti ve şerefi çok büyüktür. Gel Kelime-i Şehadet getir de salâha kavuş." dedi ise de söz anlatamayınca, ertesi günü o köyden çıktı ve gitti.

Bundan sonra Mahiri, İran'a doğru yaklaşmakta, sevgilisi Mahtaban'a bir an evvel kavuşmak istemektedir. Azerbaycan sınırlarına varınca oranın Türklerinin şivesini benimsemiş olacak ki, bu lehçeyi taklid ediyordu:

Hasta gönül düştü gurbet eline

Günbe gün aşk ile hasretleniptir

Bülbül gibi kavuşmadan güllüne

Ellerin bağında firkatılanıptır.

İnsafın yok mudur ey kanlı felek

Yerde insan ağlar semada melek

Arayıp o yâri bulam diyerek

Aşkın vücudunda hiddetleniptir.

Mahiri düş oldu aşk ateşine

Çok zamandır gider bir yâr peşine
Felek ağı kattı tatlı aşımâ
Pirler pazarında kıymetleniptir.

Âşık gurbet hayatından memnun değildi. Zira yâr hasreti, memleket hasreti yüreğini yakmıştı. Dünyanın iyi ve kötü her şeyi ona bir şeyler öğretmişti. Gene azerilerin şivesiyle, onların hoşuna gitmek için "yahşi = iyi, güzel" redifli bir şiir söyledi.

İçerimde göz göz oldu yaralar

Bu aşkın elinden halim yahşidir.

Mecnun Leylâ için çekmişti yası

Bülbül pervaz eyler güllüm yahşidir.

Günden güne çıkar taze bir forma

Her olur olmazla kendini yorma

Nice Süleymanlar geldi hanı ya

Sanma bu dünyada malın yahşidir.

Bu aşkın elinden kaldık amana

Bürüdü şavkımız felek dumana

Der Mahiri geldik ahır zamana

Böyle yaşamaktan ölüm yahşidir.

(Devam edecek)

TÜRK ETNOGRAFYA
DERGİSİ

Millî Eğitim Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü tarafından yayınlanan "Türk Etnografya Dergisi" nin Sayı III, Yıl 1958, sayısı da çıkmıştır. Hamit Z. Koşay'ın Türkiye halkının maddî kültürüne dair araştırmalar, III, hayvancılık; Zeki Oral'ın Anadolu köylerinde gençler derneği yahut Ahiliğin devamı; Halit Ongan'ın Niğde'de ekmeğ ve kış ekmeği faaliyetleri; Mehmet Önder'in Konya'da erkek giyimleri; Hamit Z. Koşay — P. Çetin'in Etnografya müzesindeki alemeler; Ali Rıza Yağın'ın Hayvancılık; Ragıp Önen'in Bor Halil Nuri Bey kütüphanesindeki mahkeme şer'îye sicilleri ve bunlarda görülen Türkçe kişî ve köy isimleri; P. Eralp — Sami N. Özerdem'in Bibliyografa: 1957 yılında etnografya ve folklor yayınları; Ahmet Temir'in Bibliyografa; Hans Findelsen Schamanentum, başlıklı yazıları bu sayıda yer almışlar. 29 x 20 boyunda, 120 sayfa metin, 32 sayfa tablo.

AKILLI TILKI

Derleyen: Hüsnü YILDIZ

(Anlatan: Elmalı İlçesinin Yalnızdan köyünden Meram BELLİ, 30 yaşında.)

Evveli bir varmış bir yokmuş yedi tane tilki varmış. Bu yedi tilkinin altısı akılsız, bir tanesi akıllı imiş. Akıllı tilki hergün karnını doyurup gelirmiş. Ötekiler ise aç kahlarmış. Bir gün yine karnını doyurup gelen akıllı tilkiye diğerleri sormuşlar: "Yahu biz her gün aç kahyoruz. Sen ise karnını tıka basa doyuruyorsun. Bu yeri bize de göster, biz de aç kalmayalım." Akıllı tilki gururla koltuklarını kabartmış, ve cevap vermiş: "Ben bir bağ satın aldım. İşte koçanı. Yarın birlikte gider siz de karnınızı doyurursunuz." demiş. Sabah olunca yedisi beraber bağa gitmişler. Başlamışlar üzümeleri afiyetle yemeğe. Onlar yiye dursunlar. Bağa gelen bağ sahibi onları görmez mi? "Eyvah!. Bağ elden gidiyor, bağı tilkiler istilâ etmiş" diye tilkilerin üzerine hücum etmiş. Bundan haberi olmayan zavallı tilkiler habire üzüm atıştırmadalar. Bir de arkalarına dönüp bakmışlar ki bir adam bağra çağıra üzerlerine doğru geliyor. Ne yapacaklarını şaşırılmışlar. Dört tanesi arı kovanlarına gizlenmiş, üçü de dışarı kaçmışlar. Akıllı tilki tehlikeyi önceden sezdiği için ilk önce tabanları o yağlamış. Bağ sahibi yaklaşmış kovanlara. Zavallı tilkiler habire akıllı tilkiye bağırılmışlar: "Arkadaş! bağın koçanını okusana!" diye. Akıllı tilki hem kaçar, hem de "tozdan dumandan okunmuyor." diye cevap yetiştirirmiş. Bağ sahibi dört tilkiye güzelce bir dayak attıktan sonra derilerini de yüzüp gitmiş.

Akıllı tilki "Ben ona bir oyun oynuyayım ki aklı başına gelmesin." demiş. Diğer iki tilkiye de: "Siz bir kenara saklanın." demiş. O sırada bağ sahibi çifte gidiyormuş. Akıllı tilki eşeğin torbasına atlayıp girmiş. Adam: "Ne o?" diye arkasına dönmüş fakat birşey görememiş. Biraz ilerleyince adamın elini ısırması ve eşekten düşürmüştü. Adam şaşkınlıktan deliye dönmüş. Tekrar eşeğine binmiş. Biraz sonra tekrar ısırması. Adam "Of!" deyip etrafına bakınırken iki de eşeğin omalarını ısırması mı? Eşek başlamış çifte atıp, zıplamaya. Şaşkınlıktan ne yapacağını şaş-

ran adam kendini tekrar yerde bulmuş. Bu sırada diğer iki tilki bağırılmışlar: "Torbaya bak, torbaya!.." diye. Adam elini torbaya sokayım diye uzatıverince tilki kolunu aldığı gibi kaçmış.

Bağ sahibi kalan tek kolu ile çift sürmeğe başlamış. Biraz sürdükten sonra sahıntı başına öküzleri durutmuş. Kendisi de ekmeğe yemeğe oturmuş. Bu sırada da akıllı tilki diğer iki tilkiye: "Ben adamı lafa tutayım, siz de öküzleri alıp kaçın." demiş. Sonra da sallana sallana çiftçinin yanına varmış. "Selâmün aleyküm! Çiftçi dayı!" demiş. Çiftçi de selâmı almış. Başlamışlar dereden tepeden konuşmaya. Tam daldıkları sırada diğer iki tilki öküzleri alıp kaçmışlar. Öküzlerin çaldığını yan gözle seyr eden tilki tam punduna getirip "Çiftçi dayı hani senin öküzlerin be?" diye sormuş. Çiftçi: "ta!" demiş fakat sonunu getirememiş. Zira koyduğu yerde ne öküz var, ne de saban. "Allah Allah!.. Buna da bir kaz boğazla Şimdi koyduğum öküzler bir iki dakika içinde nereye gider. Bu gün ben ters yerimden kalkmışım galiba." diye söylenmeğe başlamış. Tilki: "Ne duruyorsun? Haydi arayalım." demiş. Kalkmışlar öküz aramağa. Git bunda gel bunda derken bir kuyuya dek gelmişler. Tilki bir taş alıp kuyuya atıvermiş. Sonrada: "Hıh!. Benim para cüzdanı düştü!. Ne yapayım? Ben inemem Ne olur çiftçi dayı sen soyunda iniver?." diye yalvarmağa başlamış. Onun yalvarışına dayanamayan çiftçi soyunup inmiş. O inmede olsun tilki çiftçi dayının esvaplarını aldığı gibi kaçmış.

Parayı bulamadan kuyudan çıkan çiftçi bir de bakmış ki ne tilki var, ne de esvapları... "Eyvah!.." demiş. Fakat ne gelir elden. Çaresiz yola koyulmuş. Kol gitsin, öküzler gitsin, üstelik bir de esvaplar gitsin. Fakat fakirin yardımcısı Allahtır. O anda bir padişah gelmiş. Bir kat esvap, bir at, bir heybe altın vermiş. Adamcağız beklemediği zamanda edindiği servetle sevinerek köyüne gitmiş. Fakat öte tarafta tilkiler de bundan bihaber sevinç içindeler. "Bağ sahibine tam bir oyun oynadık." diye. Kendi kendilerine cümbüş edip dururlarmış.

SOĞUK ALGINLIĞI

BAŞLANGICINDA OPON ALMAK FAYDALIDIR!

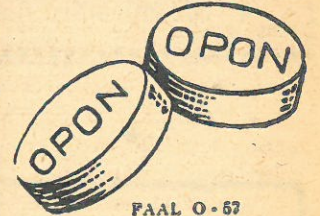
OPON baş, diş, adale, sinir, lumbago ağrılarını teskin eder. Bayanların muayyen zamanlardaki sancı ve rahatsızlıklarında faydalıdır.

BÜTÜN AĞRILARA KARŞI

OPON

günde 6 tablete kadar alınabilir

FAAL O-57

Yıllık abonesi: 6
altı aylık abonesi: 3
Liradır.
Yurd dışı senelik abone
2 dolardır.

TÜRK
FOLKLOR
ARAŞTIRMALARI

Basılmayan yazılar
istenince geri gönderilir
Adres değiştirmelerde
ücret alınmaz.
Vakit Basımevi

Yazı İşlerini Fiilen İdare Eden: Mes'ul Müdür: İ. HINÇER

ADRES: Yeşildirek, Sultanmektebi Sokak No. 17 İstanbul

"TÜRK FOLKLOR (= HALBİLGİSİ) DERNEĞİ" NİN YAYIM ORGANIDIR.